

ГС

12(32)•2017

# ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

найважливіший елемент країни

## Різноманітність



# ЄДНІСТЬ І РІЗНОМАНІТТЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА



Однією з головних ознак демократичного суспільства є можливість комфортного співжиття представників різних спільнот, які разом працюють на благо своєї країни.

Це можуть бути професійні спільноти, етнічні чи релігійні. У кожній з них є свої особливості, інтереси й потреби, які мають бути відображені в державній політиці.

Але хто повинен потурбуватись, щоб інтерес цих спільнот був почутий

і врахований у процесі розроблення й ухвалення рішень? Чи варто державі створювати окреме міністерство для кожної соціальної групи? І чи потрібне нам міністерство велосипедної політики чи міністерство журналістики?

Це здається дуже недоречним. Якщо всі сфери життя будуть регулюватись і контролюватись державними органами, це буде більш схожим на Радянський Союз, ніж на розвинене демократичне суспільство.

Усі, а не окремі, державні органи повинні бути відкритими до пропозицій та ідей представників різних соціальних груп. Однак у громадських організацій тут є особлива місія. Саме громадські організації можуть об'єднати інтереси спільноти і захистити їх.

Громадські організації працюють зі спільнотами у щоденному режимі, краще за державу розуміють їхні потреби та проблеми. Тому об'єднання громадянського суспільства мають стати основними партнерами держави у процесі створення сервісів та послуг для всієї палітри спільнот.

Так, уряд Данії делегував громадській організації освіту громадян із питань прав людини, а в Нідерландах неурядовій організації навіть передали повноваження реєстрації юридичних осіб.

Громадянське суспільство України – різноманітне, і в цьому його сила. Різноманітність – це те, що захищає нас від авторитаризму, коли існує одна можлива відповідь і одна дозволена думка.

Ми закликаємо читачів журналу цінувати і розвивати різноманіття, а також плекати єдність та спільні цінності.

Давайте разом вчитись працювати з людьми, які мають інші погляди на світ, та шукати стратегії спільної #перемоги.

Ми різні, але в нас одна країна!

Головний редактор  
«Громадянського суспільства»  
Максим Лациба



## АДВОКАЦІЯ

Без зради: план ДІЙ для України  
Як працює мережа центрів  
громадського контролю «ДІЙ!» .....7

## ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО

Третій сектор та четверта влада:  
як громадськість захищає свободу  
слова, виявляє джінсу та навчає  
журналістів в АТО .....10

## «ВОСТОК-СОС»



Як активісти з різних міст  
об'єдналися, щоб допомагати  
переселенцям зі Сходу

## СУСПІЛЬСТВО

Громадянське суспільство і роми.  
Боротьба зі стереотипами  
та проблемами .....13

## ТОЛЕРАНТНІСТЬ

ЛГБТ-організації в Україні:  
працювати, лікуватися, жити .....15

## ГРОМАДСЬКА ДІАСПОРА

Говорить Варшава: як розвивається  
Український дім у Польщі .....17

## Е-ДЕМОКРАТІЯ

Апгрейднути вибори та зробити  
рестарт громадських рад .....19

## УКРАЇНСЬКИЙ КРИМ

Об'єднані однією мрією ..... 22

## ЗАКОНОДАВСТВО

Легше для чесних – складніше  
для хитрих. Нові законодавчі  
поправки, які змінять роботу  
громадських організацій ..... 24



## «ВОСТОК-СОС»:

як активісти з різних міст об'єдналися,  
щоб допомагати переселенцям зі Сходу

За три роки роботи «Восток-СОС» розвинувся в організацію з 35 активістів та волонтерів, які працюють у різних напрямках допомоги переселенцям.



**Роман Повзик,**  
журналіст  
«Громадянського  
суспільства»

### Що таке «Восток-СОС»?

Громадська ініціатива «Восток-СОС» починалась як екстрена допомога жителям Сходу. Її сформували на базі активістів Громадського сектору Євромайдану в Луганську, Правозахисного центру «Поступ» та Кримського правозахисного центру «Дія». Датою утворення вважається 5 травня 2014 року.

Активісти мусили з Луганська переїхати до Києва. Там з кількома організаціями та приватними особами відкрили координаційний центр допомоги жителям Сходу України. На сьогодні у команді «Восток-СОС» 35 активістів з Києва, Луганська, Сімферополя та інших міст.

### Перші кроки ініціативи

Активісти добре знали, що перші проблеми, які виникає у тих, хто покидає зону конфлікту, – виїзд та тимчасове місця проживання. Тому найефективнішими стали дві гугл-форми. В одній люди пропонували тимчасове житло для переселенців. У другій приймали заявки тих, хто потребує допомоги.

Швидко зрозуміли, що потрібна можливість і телефонних заявок, адже у багатьох немає інтернету чи навичок його використання. З'явилась «гаряча лінія», де щоденно, а іноді і 2-3 рази на день, уточнювали

можливі розклади потягів, автобусів та приватних перевезень.

Кількість заявок досягала 500 на день, а за кожним дзвінком – родина з дітьми.

Спочатку число солідарних громадян значно перевищувало потребу у переміщенні. Тому активісти «Восток-СОС» навіть при шаленому навантаженні підбирали для родин місця з можливістю продовжувати заняття у спортивній секції, музичній школі тощо.

### Перевантаження «мільйонників» та «Звільнені міста»

Але після трагічних подій літа 2014 року ставало важче. Великі міста вже були перевантажені, а державні органи все ще не виробили політики з питань внутрішнього переміщення.

За словами співзасновниці «Восток-СОС» Олександри Дворецької, сьогодні проблема житла – основна. Проте в їхній базі наразі з пропозицій – лише віддалені сільські населені пункти, де немає роботи.

– Тому з 2015 року ми співпрацюємо з Центром зайнятості вільних людей. Розуміли, що якщо не можемо відшукати тимчасове житло для родин, то допоможемо їм іншими способами: знайти робоче місце, впоратись із стресом, отримати нові навички. Для цьо-



го на базі «Будинку вільних людей», який об'єднував декілька організацій, проходили різноманітні курси – від англійської та іспанської мов до комп'ютерних курсів.

Акцент роботи у Києві і прифронтових територіях змінюється відповідно до викликів. Наприклад, у серпні 2014 року активісти відкрили напрямок «Звільненні міста». Він надавав гуманітарну допомогу у звільненні добровольцями населені пункти. Зараз це гуманітарка на лінії фронту, куди часто не доїжджають місії.

## Адвокація на рівні Парламенту

З кінця минулого року на лінії фронту працює також напрямок з розвитку місцевих спільнот. Просвітницька діяльність тут об'єднана із наданням юридичної, соціальної та психологічної допомоги жителям підконтрольного українському Уряду Донбасу.

Серед напрямків, що безпосередньо не пов'язані з екстреною допомогою – адвокація та відділ

документування порушень прав людини в зоні конфлікту.

– Ми дотичні до майже всіх ініціатив, що розробляє законодавство, пов'язане з внутрішнім переміщенням та конфліктом на Сході. Це соціальні та виборчі права, доступ до можливості отримання документів українського зразка, функціонування військово-цивільних адміністрацій. Ми готуємо щомісячні публічні звіти з ситуації з правами людини в ОРДЛО, а також доку-



ментуємо і збираємо історії тих, хто був у полоні, контактуємо із родичами заручників та зниклих безвісти, – розповідає Олександра Дворецька.

Водночас «Восток-СОС» намагається вести діалог з парламентарями щодо законопроектів, пов'язаних із визначенням статусу територій ОРДЛО, цивільних полонених та зниклих безвісти.

## Результати роботи ініціативи

За три роки роботи «Восток-СОС» допомогу в організації отримали більше 120 тисяч осіб. Кожна історія, за словами волонтерів, – окрема доля.

Наприклад, їм вдається допомагати витягнути людей з полону. Один з таких людей – Слава Бондаренко – зараз їхній колега та редактор медіаресурсу «Інформатор». У 2014-му він міг загинути в будівлі Луганського СБУ. Історії людей, що вийшли з полону, активісти документують, записуючи 4-5-годинні інтерв'ю.

Тільки у першому кварталі цього року «Восток–СОС» допоміг 9 242 переселенцям та постраждалим від військових дій на Сході. Трохи більше половини з них отримали юридичну, психологічну та інформаційну консультацію за телефонами «гарячої лінії» чи онлайн. Решта – безпосередньо в офісах

«Восток–СОС» говорять, що воно дуже солідарне з постраждалими в конфлікті:

*– Не дивлячись на його тривалість до сьогодні, фізичні особи, бізнес готові підтримувати наші ініціативи, допомагати в оплаті лікування чи то збору коштів на канцелярію для школярів.*

### Погляд у майбутнє

Щодо планів організації, то основними напрямками буде робота у зоні конфлікту з місцевими активістами. Це стосуватиметься підвищення впливу на вирішення місцевих проблем, моніторинг діяльності влади та документування ситуації з дотриманням прав лю-



у Києві, Северодонецьку, приймальнях у Старобільську, Рубіжному, Маріуполі чи прифронтовій зоні Луганської та Донецької областей під час виїзду команд різного напрямку.

Активісти прийняли від колег, друзів та небайдужих людей 3 420 кг гуманітарної допомоги. Її розподіляють серед переселенців і постраждалих. Значну частину зібраного доставляють в зони активних бойових дій і розподіляють там серед мешканців «сірої зони».

### Ставлення суспільства до проблем переселенців

Щодо зміни ставлення до переселенців з боку суспільства за останні три роки, активісти

На думку Дворецької, здебільшого упереджене ставлення до переселенців формують політики та чиновники. Вони перекладають відповідальність за власну неспроможність управління на переселенців, або говорячи, що переселенці не звертаються до центрів зайнятості, або заявляючи про підвищення рівня злочинності.

*– Всі заяви при детальному вивченні питання – популізм і спроба надати прості відповіді на складні питання. На жаль, їх часто цитують медіа і формують суспільну думку. Але це не є критично. Є деякі проблеми з орендою приватного житла, проте більшість роботодавців зацікавлені у фахових спеціалістах зі Сходу, – говорить співзасновниця ініціативи.*

дини в зоні конфлікту та в ОРДЛО, підготовка матеріалів для міжнародного кримінального суду.

Окремо «Восток-СОС» продовжуватиме інформаційний супровід українських та закордонних журналістів, а залежно від викликів і державної політики – адвокацію ініціатив.

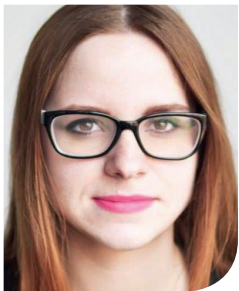
Якщо ж говорити, чим пишається «Восток-СОС», то, за словами Олександри Дворецької, це команда, яку вдалося зібрати:

*– Це три десятка людей, що вірять в Україну та щоденно працюють готові боротися за відновлення територіальної цілісності. Вони роблять це без патріотичної патетики, не ображаючи і не звинувачуючи тих, хто залишається жити в окупації.*

# БЕЗ ЗРАДИ: ПЛАН ДІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

## Як працює мережа центрів громадського контролю «ДІЙ!»

Вони намагаються не стільки критикувати місцеву владу, скільки скласти покроковий план докорінної зміни системи. За рік центри громадського контролю «ДІЙ!» зробили чимало, чим можуть пишатися їхні активісти.



**Катерина Кролевська,**  
журналістка  
«Громадянського суспільства»

Ініціатива виникла як спільна справа всеукраїнської ГО «Центр UA» та чеської неурядової організації «People in Need». Менеджери проекту напівжартують, що це український проект про європейські цінності. Вони крок за кроком посилюють прозорість та підзвітність державних органів, удосконалюють міське урядування і впроваджують систематичний контроль за виконанням бюджету.

### Дотримуватися принципів

«ДІЙ!» – мережа центрів громадського контролю – працює поки у п'яти містах України: Вінниця, Запоріжжя, Тернопіль, Краматорськ та Маріуполь. Організація роботи за рік уже відпрацьована: у кожному центрі команда із трьох фахівців – юрист, журналіст і координатор. «ДІЙ!» доводить: журналіст може мати громадянську позицію, тому що ідеться не про ідеологію, а про довіру і чесність.

Комунікаційна менеджерка центру Юлія Решітко каже: ще на початку роботи в організації визначили, що головне не лише стежити за діяльністю місцевої влади, але й адвокатувати вирішення важливих для мешканців питань.

– Ми прагнемо не стільки критикувати місцеву владу за непрозорі рішення, скільки пропонувати покроковий план докорінної зміни

системи, – говорить Юлія Решітко. – Це вимагає від нас неабиякої чіткості, виваженості, холодного розуму. Журналісти та юристи занурюються в адвокацію «з головою», щоб знайти для міста найкраще рішення.

Усі активісти мережі сповідують принцип аполітичності: вони не беруть участі у політичному житті, принаймні, поки працюють у центрі.

### Щодня працювати

Серед здобутків Центру громадського контролю «ДІЙ!» – ініціювання, розробка і запуск інтерактивної карти комунального майна Тернополя. У місті доволі типова проблема: міська влада здає громадським організаціям в оренду комунальні приміщення на пільгових умовах, але ніхто не стежить, наскільки добросовісно використовують вигідні квадратні метри. Тоді як їх можна здавати активним організаціям або підприємцям і поповнювати цим бюджет.

Інтерактивна карта запуститься невдовзі. Усе залежатиме від інтенсивності роботи волонтерів, які мають сфотографувати всі об'єкти. Потім отримані фотографії необхідно буде нанести на карту. Щодо кожного об'єкта можна буде дізнатися детальну інформацію. Усе комунальне майно буде розміщено за фільтрами: вільні приміщення, вільні площі для забудови, орендарі-боржники, видача паспортів, реєстр комунальної власності тощо.

Наприклад, у розділі вільних приміщень та планів щодо їхнього використання по кожному приміщенню буде зазначена площа, адреса, характеристика, балансоутримувач, у примітках – мета використання приміщення, і чи планують його передавати у власність. Буде окремий фільтр по управліннях міської ради, тобто які об'єкти якому управлінню належать.

У центрі «ДІЙ!» переконані, що карта буде цікава і підприємцю, й інвестору, і пересічному громадянину. На ній можна знайти найближчий до дому садочок чи школу, дізнатися, хто відповідає за приміщення. Нічого дивного, якщо ідею перехоплять і в інших містах.

### Відкривати правду

У кожного міста свої потреби, як стверджує Юлія Решітко. У Вінниці активісти «ДІЙ!» добилися оприлюднення повного генерального плану міста. Між ним та містобудівною документацією «рапто-



во» виявили багато розбіжностей. До того ж в чинній редакції документу не було чіткої перспективи розвитку міста. Тому виникла потреба змінити генплан і узгодити з усіма документами.

Разом з цим силами активістів «ДІЙ!» на сесії міськради прийняли рішення зняти гриф «для службового користування», бо доступ

до цієї інформації – право кожного громадянина.

Юлія Решітко захоплено розповідає про зміни у доступі до інформації:

– Наші центри досягли прогресу в підвищенні рівня доступу до публічної інформації у своїх містах: розпорядники прискорили реєстрацію кабінетів на порталі «Е-data»,

публікують інформацію у форматі відкритих даних. У Тернополі ми ініціювали розробку стратегії розвитку відкритих даних міста – це, здається одна із перших таких в Україні. У Криваторську – відстояли право на доступ до декларацій депутатів міськради, до інформації про ціну послуг приватних компаній, які отримали замовлення від міської влади. Це, звичайно, не вичерпний перелік досягнень наших активістів. Купа проблемних тем у розробці, – говорить Юлія.

Наприклад, «ДІЙ-Запоріжжя» намагається зменшити пороги на закупівлі поза системою Prozorro. Зараз максимальна сума допорогів становить 500 000 гривень на роботи. Аналітики «ДІЙ!» помітили, що значна частина заку-





півель складала 499 999 гривень, і це відсікає велику кількість потенційних постачальників.

З іншого боку зайшов «ДІЙ-Краматорськ» – у цьому місті вирішили проадвокатувати ухвалення бюджетного регламенту міста, що зобов'яже фінансових розпорядників постійно консультуватись із громадою, куди витратити бюджет наступного року.

### Залишатися незалежними

Проект «ДІЙ!» отримує фінансову підтримку Європейського Союзу. Активісти повністю незалежні від українських політичних чи бізнесових груп. Вони можуть працювати з будь-якою політичною силою, якщо у цьому є користь для громади.

– Афілійованість із певними політиками чи роботу «на замовлення» нам не закидав хіба що лінєвий, – стверджує Юлія Решітко. – Зазвичай, такі звинувачення – легкий спосіб розмити фокус, відволікти увагу громадян від важливих питань.

У відповідь активісти наголошують на нашій повній фінансовій

та інституційній незалежності, бездоганній репутації співзасновників «ДІЙ!» – «Центру UA» та «People in Need», а також нашій орієнтованості на результат, а не процес.

– Мені дуже важко уявити, якою могла би бути співпраця з місцевим політиком, якби ми постійно публічно звинувачували його в недосконалому діях, а потім би прийшли до нього на прийом просити ухвалити рішення на користь громади, – пояснює Юлія. – Критика від «ДІЙ!» – це не «шпильки», а можливі точки для змін, росту, це конкретні пропозиції.

Якщо активісти бачать, що у влади міста є політична воля впроваджувати зміни, вони не звертають увагу на політичні прапори, під якими очільники міста прийшли на пост. Якщо ж такої волі немає, співпраця неможлива, залишається лише моніторинг та контроль. Для дотримання об'єктивності та неупередженості всередині «ДІЙ!» існує система стримувань і противаг, на яку погодилися усі.

– Головна перевага нашої команди у взаємній довірі і в професійному, і в загальнолюдському

розумінні, – розповідає комунікаційна менеджерка. – Сьогодні нас 15 у 5 містах, і ще невеликий штат у Києві. Усі дуже мотивовані, професійні і відповідальні. Я можу безапеляційно покластися на будь-якого активіста мережі «ДІЙ!». Вони мають великий життєвий і професійний досвід, натхнення і невелику шаленість, яка допомагає вирішувати навіть найбільш критичні ситуації і підтримувати бойовий дух всієї мережі, – ділиться Юлія Решітко.

Саме з «ДІЙ!» розпочалася громадська діяльність Юлії – раніше вона працювала у Кабінеті Міністрів та НАБУ. Вона змінила сферу, бо вірила, що поза обмеженою рамками державною службою вона зможе зробити набагато більше для співгромадян і своєї країни.

– Чи вдалося мені це за рік? Не можу судити. Чи змінили ми щось? Так, безумовно. Коли наша велика команда навіть малими кроками змінює хід життя цих п'яти міст, у мене зникають сумніви, чи роблю я щось корисне, – говорить Юлія.

## ТРЕТІЙ СЕКТОР ТА ЧЕТВЕРТА ВЛАДА: як громадськість захищає свободу слова, виявляє джинсу та навчає журналістів в АТО

Сторожові пси демократії – громадські організації та журналісти. Вони працюють по одну сторону барикад, особливо у найбільш небезпечні періоди – війн та виборів. У свою чергу, окремі ГО теж виконують функцію watch dogs щодо журналістики – дотримання свободи слова, прав журналістів, профстандартів, дослідження джінси чи гендеру в медіа. Вони можуть стати як щитом, так і батоном для журналістів чи власників ЗМІ. Як це – професійно «мати справу» з медіа в Україні?



**Світлана  
Майстрюк,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства»

Важко не погодитися, що співпраця представників таких категорій, як медіа-орієнтовані ГО та журналісти – справа дуже потрібна, але із серії «тонких матерій», де немає нічого однозначного. Оскільки саме тут перетинаються не лише поняття свободи, етики, політики і об'єктивності, а й нерідко життя та смерті. І чи не найбільше може розповісти про весь цей набір – громадська організація «Інститут масової інформації» (ІМІ), яка діє в Україні понад 20 років і наразі має мережу регіональних представників у всіх регіонах, окрім окупованого Криму та окупованих територій Донбасу.

### Барометр свободи слова

Одним з наочних індикаторів демократії чи її відсутності в країні є свобода слова. Цей показник має суттєве значення при складанні рейтингів «свобод» серед країн світу, рівня їх демократичного розвитку оцінки легітимності виборів і т.д. Такий щомісячний системний моніторинг в Україні робить Інститут масової інформації та, відповідно, – передає до міжна-

родних організацій – інституцій ЄС, ОБСЄ, «Репортерів без кордонів», «Freedom House» тощо. Інститут масової інформації також передає цю інформацію до МВС та прокуратури для розслідувань та контролю за розслідуваннями).

Так, під час Революції гідності усі напади на журналістів та порушення їхніх свобод (список нараховує 206 випадків) фіксували експерти ІМІ. Ця інформація була важливою для привернення уваги світової спільноти.

Однак за словами Ірини Земляної, медіа-експертки, координаторки мережі регіональних представників ІМІ та тренерки з безпеки, є ряд труднощів щодо визначення порушення. Наприклад, не всі журналісти, особливо в регіонах, розуміють, що їхні права порушують, відповідно не повідомляють про порушення. Друга складність полягає в тому, що журналісти – досить самодостатні, тому не люблять «жалітися», якщо їх права було порушено.

«Але основна проблема – журналісти розчарувалися в системі правосуддя та покарання і вони просто не скаржаться та не пишуть заяви про злочин. Тому безкарність – це

величезна проблема. Про це потрібно повідомляти, і ми активно працюємо, щоб такі кейси було розслідувано», – зазначила експертка.

Як найчастіше порушують права журналістів та свободу слова в Україні? Наприклад, у липні зафіксовано 28 випадків порушень. Найбільше в двох категоріях – «перешкоджання законній журналістській діяльності» – 6; та «побиття, напади» – 6. Серед порушників – приватні особи, правоохоронці, місцева та центральна влада, хакери, представники судової гілки влади та комунальних підприємств. Найбільше – у Києві, на Миколаївщині та Волині.

### Примірка джинси

Джинса – один з найбільших гріхів журналіста. Це – замовний матеріал, без дотримання професійних стандартів (баланс точок зору, достовірність, відокремлення фактів від коментарів, точність та повнота представлення фактів) під виглядом журналістських матеріалів – новин, аналітики, репортажів тощо.

«У суспільстві досить розмите бачення джинси, – говорить Ірина Земляна. – Оскільки побутує уявлення, що за джинсу обов’язково мають платити гроші, то журналісти кажуть: «я не беру за це гроші». Але джинса – це замовність. Навіть (так звана редакційна) політика власника ЗМІ може бути джинсою».

Не заважаючи на те, що читачі шукають видання, якому можна довіряти, знайти його не так просто. Медіабізнес в Україні – справа швидше іміджева, ніж прибуткова. Тому навіть медіа, які мають повагу в суспільстві, час від часу «тріщать» джинсою. І тут уже часто зачіпається етичне питання межі між виживанням та дотриманням журналістських стандартів, особливо, коли мова йде про регіональний рівень, де головними замовниками джинси є місцеві чиновники та політики.

За словами Ірини Земляної, місцеві видання не позначають такий матеріал як рекламу – це неналеж-

не маркування. Тобто немає чіткого розуміння, що таке джинса, і як її позначати. «Наприклад, кажуть, «ми ж написали, що це думка автора». Але про те, що це відвертий рекламний матеріал – не зазначають», – відзначає експертка.

Відповідно до червеневого моніторингу ІМІ (10 регіонів), найбільша кількість матеріалів з ознаками замовності в друкованих ЗМІ в Миколаєві (19 % від загальної кількості матеріалів), у Дніпрі та Харкові (по 9 %) і в Херсоні (8 %). В онлайн-ЗМІ найбільше джинси у ЗМІ Дніпра – 14, % та Харкова – 7 %.

Також проводиться регулярний моніторинг авторських матеріалів провідних друкованих та інтернет-ЗМІ («Ліга», «Українська правда», УНІАН, «Лівий берег», «Обозреватель», Укрінформ, «Цен-

зор», «Кореспондент», «Вести», «112 Україна»), котрий здійснює ІМІ і який цікаво почитати усім, кому важлива репутація видання, до якого є довіра.

Наприклад, він допомагає виявити, які політичні сили є найбільшми замовниками прихованої реклами в ЗМІ. Так, у жовтні 2015 під час передвиборчої кампанії до місцевих рад основними замовниками прихованої політичної реклами були партії «Укроп», «Опозиційний блок» та «Наш край». Найгіршими регіонами України щодо замовної реклами стали Дніпропетровська та Запорізька області.

### Журналіст і війна

Журналісти, які висвітлюють бойові події, в Україні мають багато роботи. Однак від дотримання



правил безпеки часто залежить їхнє життя. Вищі навчальні заклади через «неповороткі» програми не можуть реагувати цьому виклику. Тому саме неформальна освіта у вигляді тренінгів з безпеки допомагає швидко та комплексно отримати журналісту необхідні для збереження життя «скіли».

З початку Революції гідності журналісти могли отримати в ІМІ бронезилети та інші необхідні засоби захисту (респиратори від сльозогінного газу, сноубордичні шоломи, помаранчеві жилети, наліпки, балістичні окуляри). Їх закупають завдяки допомозі українського офісу Ради Європи, «Freedom House», «Репортерів без кордонів», та за рахунок внесків самих журналістів.

«Коли почалася анексія Криму та бойові дії на Сході, до нас почали масово звертатися журналісти за бронезелетами, і ми закупили армійські 4 рівня захисту, – розповідає Ірина Земляна. – Видаючи бронезилети журналістам, я помічала, що їх часто неправильно одягали та знімали, тож могли пошко-

нути конфлікту, надавати домедичну допомогу. Ми почали шукати гроші на тренінги. Спочатку це були 4-денні тренінги з безпеки і два дні полігон, відпрацювання усіх можливих сценаріїв».

Так, на запрошення ІМІ у 2015 році американська спеціалізована організація RISC провела у Києві 5-денний тренінг з першої домедичної допомоги для українських жур-

гонах відбулося 7 тренінгів в Україні із залученням місцевих тренерів-експертів. У результаті 140 журналістів, фотографів, фрілансерів пройшли тренінги з безпеки за підтримки ІМІ. А з минулого року ІМІ підтримує роботу платформи, присвяченої виключно безпеці журналістів J-SOS. Цього року ІМІ продовжив проводити тренінги щодо безпеки для українських



дити себе. Тому почала пояснювати базові речі. Потім журналісти стали питати, чи у нас немає тренінгів. Вони не знали, як не засвітити позиції, етично писати про сторо-

налістів та фрілансерів. 24 учасники тренінгу отримали сертифікати, які у США та ЄС є підставою для отримання страхування.

Загалом, на українських полі-

журналістів-фрілансерів, але вже спільно з британським фондом Rory Peck Trust.

За словами Ірини Земляної, яка стала координувати та проводити тренінги з безпеки, журналісти питали більше, ніж тренери могли пояснювати.

«Ми почали досліджувати іноземні джерела. Однак наша війна унікальна. Відповідно, всі іноземні джерела були неадаптовані. А на українському ринку не було нічого, де б все було зібране. Тому ми вирішили написати посібник для журналістів, які працюють у небезпечних умовах саме в Україні», – розповіла експертка.

Так з'явився перший в Україні посібник «Журналіст і (не) безпека» з практичними рекомендаціями для журналістів, які працюють в небезпечних умовах, включаючи зони конфліктів.

## ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І РОМИ. Боротьба зі стереотипами та проблемами

Українські роми все ще залишаються вразливою та дискримінованою категорією населення. Чисельність ромської спільноти в Україні за даними всеукраїнського перепису 2001 р. складає близько 48 тис. осіб, проте згідно з інформацією проромських НУО – від 200 до 400 тисяч. Які проекти проромські активісти роблять сьогодні для такої значної частини українського населення?



**Наталія Бурило,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства».

Найбільшими місцями поселення ромів є Закарпатська (офіційно близько 14,5 тис. ромів), Одеська, Донецька, Харківська, Дніпропетровська області.

На сьогодні в Україні не існує державної програми, спрямованої на покращення життя ромів. Незважаючи на існування спеціальної державної стратегії інтеграції ромів в українське суспільство, яка діє з 2013 року, суттєвих змін не відбулось. Тож проромські громадські організації, що опікуються потребами спільноти за міжнародного сприяння та у співпраці з органами влади, стають «острівцем порятунку» для ромської громади.

**Ольга Жмурко,**  
керівниця ромської програми міжнародного фонду «Відродження», вважає

важливим правильно використувати терміни: «У правозахисному розмовнику ми намагаємося уникати вживання «ромські НУО». Варто розрізняти ГО, засновники і члени якої є, переважно, представниками ромських громад (англомовний аналог Rona-lead NGO) і організації, які згідно зі своєю стратегією і програмами роботи працюють для ромів і з ромами – їх ми називаємо «проромські» НУО або активісти».



Міжнародний Фонд «Відродження» (МФВ) співпрацює, щонайменше, з 13 регіональними і всеукраїнськими НУО, які не оминають своєю діяльністю ромські громади, але не є безпосередніми представниками ромських громад. Таким чином працює й громадська спілка «Мережа правового розвитку», інформаційно-ресурсний центр «Правовий простір» тощо.

Центри правової інформації та консультацій, які надають безоплатну правову допомогу ромському населенню, працюють при підтримці програми «Рома України» Міжнародного Фонду «Відродження». Серед партнерів такі ГО, як: «Карпатське агентство прав людини «Вестед», «Закарпатське об'єднання угорських ромів» та «Закарпатське обласне молодіжне ромське об'єднання «Романі черхень».

Ольга Жмурко поділилася тенденціями, які наразі спостерігає у сфері розвитку і підтримки ромського громадянського суспільства:

- посилення потенціалу правозахисних організацій, які представляють інтереси ромських громад;
- розподіл організацій за тими чи іншими професійними нішами у роботі з ромськими громадами (розширення професійного пулу від культурницьких до правозахисних, соціально-орієнтованих, молодіжних;

- сплеск зацікавленості в громадському активізмі з боку ромської молоді;

**Зола Кондур, віце-президентка МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»**,



розповіла, що наразі актуальні проекти, спрямовані на те, аби мобілізувати ромські громади для спроможності самостійно представляти свої інтереси в місцевих органах влади і спільно з ними приймати рішення щодо проблем, які існують. Це позитивно впливає на рівень мобілізації ромських громад в процесі децентралізації. Зокрема, справляє вплив і на питання інфраструктурного розвитку ромських компактних поселень в Закарпатті і в Одеській області.

«Ми навчаємо ромів взаємодіяти з місцевими органами влади, розробляти програми, які б покращували життя ромів на місцевому рівні. Мені здається, що саме такі проекти допомагають, адже вони обходять співпрацю у стилі «ми за вас все зробимо, а по закінченню проекту закінчується і діяльність». Новий формат взаємодії допомагає досягти довгострокового результату», – додає пані Зола.

Віце-президентка «Ромського жіночого фонду «Чіріклі» ділиться: при проведенні тренінгів для вчителів у школах яскраво видно, наскільки різниться ставлення педагогів до ромської тематики. Дехто є більш обізнаним і толерантним, проте дехто може сприймати інформацію вороже. Рівень стереотипів щодо ромських дітей та їхніх батьків ще на досить високому рівні, що спричиняє агресію, недовіру, несприйняття. Такі ж тренінги проводяться і для держслужбовців, громадських активістів.

Завдання заходів: подолати внутрішні бар'єри щодо ромів; ви-

користувати різні підходи роботи з батьками і дітьми. «Знайти той ключ, який буде відкривати довіру, двері до ромських громад, – додає Зола Кондур. – Коли люди готові до цього, все спрацьовує. Проте коли люди не готові і ми бачимо, що щось не спрацьовує, ми не залишаємо це так. Ми пробуємо знову і знову».

У вересні МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» планує провести навчальний тренінг для викладачів близько 10 університетів з різних областей України.

«У нас є спецкурс соціальної роботи саме з ромськими громадами. Він затверджений у Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова (м. Київ), читаємо його вже рік. Зараз є інтерес до цього спецкурсу і в інших вишах. Особливо в регіонах, де проживає велика кількість ромів. Плануємо проводити відкриті лекції і для студентів соціальних спеціальностей», – розповідає пані Зола.

**Володимир Кондур, керівник Одеського ромського правозахисного центру «Соціальна право-**



**ва допомога»**, вважає освіту ключовим фактором інтеграції ромів у суспільство, адже вона дозволяє отримати хорошу роботу та підняти соціальний статус.

«Наразі актуальна робота з ромською молоддю, студентами, що вже мають можливість навчатися у вишах на загальних засадах. Ми допомагаємо їм отримати стипендії від Ромського освітнього фонду, який опікується ромськими спільнотами по всій Європі. Для цього студентам потрібно надати підтвердження, що вони дійсно представляють ромську національність і є активними учасниками громадського ромського руху».

Серед поточних довгострокових просвітніх проектів – «Школа

порозуміння», де ми займаємося медіацією (технологія урегулювання спірних питань) між школярами, педагогами та батьками. Корпуси шкіл для учнів ромської та неромської національностей окремі, і це також важливий напрям роботи.

**Мирослав Горват, голова громадської організації «Об'єднання ромів Ужгоро-**



**рода»** і депутат Ужгородської міської ради, розповідає, що сьогодні працюють ті НДО, що поставили перед собою конкретну ціль і конкретні пріоритети: «По області можу нарахувати лише 5-7 таких. Інші ж, які були створені, щоби проявити себе на грантовій основі, закриваються або існують лише на рівні виписки і печатки».

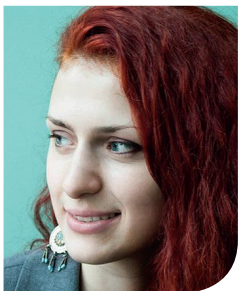
«В «Об'єднанні ромів Ужгорода» є центр, де надаємо безоплатну правову допомогу. За рік близько тисячі людей отримали консультації. Чи мало це, чи багато?.. – розказує Мирослав Горват. – Ми представляємо ромів у судах, забезпечуємо безкоштовною правовою допомогою, оформлюємо документи. Тим не менш, нерідко судові справи розтягуються за часом. На сьогодні в Ужгородському районі всього 7 судів. По справах розлучення або узаконення ромів як громадян України справа може тривати й до року. От позавчора отримали ще один паспорт. А за рік маємо 5-6 судових справ».

На Закарпатті близько 100 ромських таборів, в області неофіційно проживає 70-100 тис. ромів.

**Щодня ромське населення зазнає утисків практично у всіх сферах життя і просить державу не стояти осторонь їхніх проблем. Проромські громадські організації на сьогодні їхній єдиний партнер.**

# ЛГБТ-ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРАЦЮВАТИ, ЛІКУВАТИСЯ, ЖИТИ

Чи запитували вас на співбесіді, чи ви заміжня, натякаючи на можливий декрет? Чи випадало вам відмовлятися від вакансій, на які підходите за досвідом, але не за віком, статтю, зовнішністю? Чи уточнювали потенційні роботодавці, чи, бува, ви не зі східних областей? Ми досі сприймаємо це як норму, правда ж?



**Христина Морозова,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства»

## Працювати

Український Індекс корпоративної рівності – це дослідження політики, правил та практики українського бізнесу з протидії дискримінації на робочому місці, підтримки рівності і розмаїття по всій Україні. Мета проекту – подолати дискримінацію в суспільстві на робочому місці. Чому саме на роботі? Люди проводять більшу частину свого часу в офісі, тому єдине місце, щоб достукатися до них, – робоче місце.

Аналізуються HR-політика, маркетингова стратегія та корпоративна позиція компанії. Антидискримінаційні стандарти команда Індексу готувала спільно з працівниками американських та європейських правозахисних компаній. Анкета Індексу спрямована на три цільові групи: люди з інвалідністю, ЛГБТ-спільнота та жінки. Коли проект створювався, ці групи обрали як найбільш дискриміновані. Хоча в українському суспільстві можна говорити також про дискримінацію за віком, тобто ейджизм: пенсійний вік піднімається, кандидатів «за 40» не хочуть працевлаштовувати, тож вони лишаються вже без роботи, але ще без пенсії.

Український Індекс корпоративної рівності запусканий організацією «Точка Опори» в 2013 році. Процедура така: команда Індексу зв'язується з роботодавцем, щоб зрозуміти, чи є в нього політика недискримінації. Якщо є, пропону-

ють заповнити анкету і визначити, скільки балів набирає підприємство. Уже за результатами цього анкетування формується рейтинг. Компанія, що набрала найбільшу кількість балів, потрапляє до списку найпривабливіших роботодавців України. Поки що список «лузерів», тобто бізнесів, які набрали менше 50 балів, не розголошується, висвітлюються лише найкращі практики.

Дуже часто самі працівники чи працівниці не розуміють, що їх права порушено. Наприклад, вас не взяли на роботу, бо ви людина з інвалідністю. Як у цьому випадку можна захиститися? Або як захиститися від колег, які вас дискримінують? Існує законодавчий механізм, але тоді потрібно йти до суду, писати заяву. А часто ситуація ще складніша – навіть самі компанії не усвідомлюють, що порушують чийсь права.

Протидія дискримінації – спосіб убезпечитися від судових тяжб, сформувати довіру в команді та працювати ефективніше. «Мені подобається, що ці компанії говорять: ми не боремося з дискримінацією, ми створюємо робоче місце, на якому не дискримінують», – зазначає засновник ініціативи Тимур Левчук.

## Лікуватися

– «У чергу, ану в чергу! Мужчина, де ваша карточка? Як ваша фамілія?!» Українські поліклініки вчать нас, що краще взагалі не хворіти,

щоб ніколи сюди не потрапляти. Інколи і складну хворобу намагаєшся вилікувати вдома, тільки б не бачити цих черг, не зустрічатися з хамством та іншими особливостями національного медичного «сервісу».

Friendly Doctor – інноваційна платформа пошуку дружнього та толерантного медичного сервісу для ЛГБТ-громадян. Через платформу представники ЛГБТ-спільноти мають доступ до низки безкоштовних сервісів, зокрема тестування на ВІЛ, консультацій дерматовенеролога, психолога, уролога, сексопатолога. Також інтелектуальна система «Дружнього лікаря» супроводжує ВІЛ-позитивних клієнтів під час лікування та прийому АРВ-терапії. Перший кабінет «Дружній лікар» був відкритий у 2014 році в місті Києві в рамках проекту Jump Up! у співпраці «Точки Опори», СНІД-Фонду Елтона Джона і французького фонду Sidaction.

Що дозволяє українським ЛГБТ-пацієнтам довіряти інноваційній системі, а не просиджувати черги у звичайних поліклініках? По-перше, більшість послуг можна отримати абсолютно анонімно, не розголошуючи персональних даних.

По-друге, відсутність черг. Щоб отримати консультацію Friendly Doctor, не потрібно стояти під кабінетом, пропускати ветеранів Куликовської битви або тітку медсестри. Кабінети для консультування розміщено за межею лікарень та громадських організацій, щоб пацієнти могли почуватися безпечно й комфортно.

Кожен «дружній» лікар пройшов спеціальне навчання з надання медичних послуг та консультацій для гомосексуальних людей, він не може мати стигми до людей з гомосексуальною або бісексуальною орієнтацією.

За час існування сервісу ним змогли скористуватися понад 14 000 людей з усієї України. Мережа постійно збільшується і зараз охоплює дев'ять міст: Київ, Дніпропетровськ, Львів, Одесу, Полтаву, Ужгород, Харків, Херсон, Чернівці.



А принцип роботи був досліджений американським університетом Браун як ефективна система проведення профілактики та тестування на ВІЛ ЛГБТ-спільноти.

### Жити

Міжнародний форум ЛГБТ «КиївПрайд» було започатковано у 2012 році. Це все на тлі діяльності глави держави Віктора Януковича, коли його уряд запропонував на розгляд Парламенту закон про так звану заборону «гомопропаганди», запозичивши в Росії ідею антигомосексуального закону, ухваленого Державною Думою у 2013 році.

Звістка про намір проведення заходу «КиївПрайд» сколихнула українське суспільство та медіапростір. Майже в кожному великому місті України пройшли акції протесту проти проведення прайду, організовані проросійськими та релігійними силами. У праворадикальних групах у соціальних мережах з'явилися заклики до насильства щодо осіб, котрі мали заявити про свої права. У цей спосіб протягом короткого часу «КиївПрайд» набув неабиякого розголосу.

Отже, наприкінці травня 2012 року було проведено перший в Україні тиждень «КиївПрайд». Закриті події отримали надзвичайний успіх, а марш довелося скасувати на вимогу міліції, яка не могла гарантувати захист від майже двох тисяч

агресивних протестувальників. У 2013 році в межах «КиївПрайд» у столиці успішно відбувся перший Марш рівності за участі поважних гостей. Amnesty International в Україні офіційно долучилася до організації фестивалю, так само як і низка інших правозахисних організацій. Цього разу 80 учасниць й учасників Маршу рівності-2013 пройшли 150 метрів (так, успіх вимірюється в метрах), 150 метрів перемоги. У 2014 році київський мер і керівники відповідальних структур публічно відмовилися захищати право громадян України на мирні зібрання, й організаційний комітет «КиївПрайд» був змушений відмовитися від ідеї проведення мирної маніфестації. У 2015 році організатори змогли провести марш – на околиці міста. На жаль, тоді не вдалося уникнути нападів: понад 10 учасниць й учасників отримали травми після його завершення. У 2016 році «КиївПрайд» та Марш рівності вперше пройшли в центрі столиці і у відкритому форматі, отримавши чи не найбільшу за всі роки свого існування підтримку. Марш рівності відбувся і став справжнім випробуванням на толерантність для українського суспільства. У 2017 році перемогу вдалося закріпити, а маршрут Маршу рівності став ще довшим – цього разу він склав майже кілометр, а участь у ньому взяли понад 2,5 тис. людей.



## ГОВОРИТЬ ВАРШАВА: як розвивається Український дім у Польщі

У Варшаві це місце називають неофіційним посольством України. Знаходиться воно в серці столиці (ul. Zamenhofa 1, metro Ratusz Arsenal – прим. автора), туди приходять українські мігранти: хто за юридичною консультацією, хто за розвитком та втіленням власних ідей, а хто і просто за частиною рідного краю. Про створення та діяльність Українського дому в польській столиці розмовляли з Мирославою Керик, головою фонду «Наш вибір».



**Галина Мешко,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства».

– Пані Мирославо, розкажіть, з чого починалася історія цього місця?

– Заангажовані подіями Помаранчевої революції в далекому 2004 році, активісти-українці тут, у Варшаві, вирішили створити місце для розвитку громадянського суспільства у сфері культури, політики та для поширення ідей демократії. Так з'явився фонд «Наш вибір», метою якого стала допомога громадянам України, які проживали на території Польщі. Адже тоді не було такого легкого доступу до Інтернету і чи не найбільшою проблемою залишалася непоінформованість

людей про свої права, законодавство, про те, як їм легалізуватися. Ми організували різні тренінги та зустрічі з представниками влади. Згодом був створений постійно діючий консультаційний пункт, який зараз розширився і пропонує допомогу підприємцям у легалізації їхньої праці. Потім народилася ідея створити ще й газету «Наш вибір», яка виходила раз на місяць.

– Хто виступив спонсором щомісячника?

– Тоді працював Європейський фонд інтеграції громадян третіх країн, нам вдалося виграти його грант.





Потреба в періодичному виданні з важливими новинами існувала вже давно. Людям була потрібна актуальна інформація про зміни в законах, процедуру вироблення карти побиту, страховки, пошуку житла, праці. Звісно, з часом ми створили й Інтернет-портал ([naszwybir.pl/](http://naszwybir.pl/)), де новини оновлюються щодня. Його ми вирішили вести паралельно і польською мовою, щоб залучити більше читачів. З газетою і порталом співпрацюють близько 30 осіб, багато з них – це журналісти видання для української меншини в Польщі «Наше слово», а також української редакції Польського радіо.

**– А як почав свою діяльність власне Український дім?**

– Це сталося з допомогою влади Варшави, ми проходили всі офіційні процедури, як і інші громадські організації міста. Нагальною потребою стало місце, де українці і зацікавлені в українській культурі могли б зустрічатися, спілкуватися, проводити разом національні свята та чути рідну мову. Тому після отримання приміщення фонд переніс у стіни Дому всі свої проекти та ініціативи: роботу над газетою та порталом, щомісячні зустрічі з читачами.

**– Якщо відкрити сайт Українського Дому ([uk.ukrainskidom.pl](http://uk.ukrainskidom.pl)), то можна побачити активний рух, безліч нових пропозицій, подій. Які плани на новий сезон?**

– Ми маємо багато постійних подій, а також у нас відбувається чимало інших різноманітних заходів: психологічних тренінгів, зустрічей з письменниками, журналістами, культурними діячами, концертів, виставок як відомих, так і молодих художників. На вихідні наш простір взагалі перетворюється на своєрідний вулик.

**– Чи відбуваються подібні зустрічі з українськими політиками?**

– Ми стараємося не пов'язувати себе з якоюсь політичною силою. І так було від початку нашої діяльності. Для нас важливі демократичні принципи, свобода слова, права людини. Ми виконуємо виключно інформативну функцію, якщо мова йде про політику, але не беремо участі в жодних виборчих кампаніях, не займаємося агітацією. Свого часу нашими гостями були Рефат Чубаров та Мустафа Джемілев. Ці зустрічі були інформативного характеру як з представниками кримськотатарської спільноти.

**– А які постійні проекти діють в Українському домі?**

– Тут циклічно відбуваються зустрічі клубу українських жінок. Це й професійні тренінги, і мовні курси, і, щоб трішки підсилити українок, курси самооборони. Цей клуб створений за підтримки фондів Європейської економічної зони в межах програми «Громадяни для демократії». Окрім того, ми маємо просторий конференц-зал, що дозволяє проводити інтеграційні вечірки для мігрантів та поляків, майстер-класи, виставки.

**– Чи Посольство України в Польщі підтримує ваш фонд?**

– Так, але це швидше моральна підтримка. Лише цього року ми вперше отримали кошти на суботню українську школу. Хоча я вважаю, що наша держава має бути більш зацікавлена в роботі Українського дому, адже фактично це місце є осередком мігрантів і своєрідним місцевим інститутом культури. От як у Києві є Польський інститут чи Французький, так само діємо і ми, але на громадських засадах. Окрім того, він слугує для становлення міцних польсько-українських зв'язків.

# АПГРЕЙДНУТИ ВИБОРИ ТА ЗРОБИТИ РЕСТАРТ ГРОМАДСЬКИХ РАД

За три роки своєї діяльності вони допомогли з нуля створити майданчик для державних закупівель ProZorro, організували вибори до громадських рад низки органів державної влади, зокрема НАБУ, зареєстрували перший електронний позов до суду, а також добилися першого в історії України рішення суду в електронній формі. Усе це про громадську організацію «Електронна демократія», яка виникла в 2014 році і, по суті, є продовженням Революції Гідності у сфері ІТ.



**Наталія Міняйло,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства»

## З вогню Майдану

«Якби в 2013 році не сталося Майдану, «Електронної демократії» могло б і не бути. Мені здавалося, що я вже досягнув в Україні максимуму як ІТ-шник. Розглядав варіанти працевлаштування за кордоном, однак листопад-грудень 2013 року змінили мої плани, і я вирішив залишитися в Україні ще на три роки», – розповідає голова громадської організації «Електронна демократія» Володимир Фльонц.

Як громадська організація, «Електронна демократія» була створена навесні 2014 року. Її мета – переведення всього документообігу в Україні в електронний вигляд.

«Минулого року в Києві горів архів Солом'янського суду з сотнями тисяч справ. Багато документів, зокрема вироків суду, зберігалося там лише в одному екземплярі – паперовому. Це означає, що ми фактично втратили архів. Папери, які знаходяться в учасників процесу, надані їм лише для ознайомлення, але вони не мають юридичної сили. Перевага ж електронного документа над паперовим у тому, що він може існувати в безлічі копій, які мають однакову юридичну силу. Для нього неважливий фізичний носій, завдяки безлічі копій його значно складніше знищити», –

розповідає голова «Електронної демократії».

За словами Володимира, він хоче запровадити у відносинах з державою електронний документообіг, який буде повністю ідентичний до паперового, але не матиме тих обмежень, які накладає папір. Документ зможе існувати в багатьох копіях і не залежатиме від носія, а також виглядатиме однаково і на екрані комп'ютера, і на папері, якщо його роздрукувати.

## «Електронна демократія» – це не лише вибори

«Багато людей, коли чують про електронну демократію, думають, що йдеться насамперед про вибори, однак це питання значно ширше. Вибори – лише одна з його складових, хоча й дуже важлива. Електронна демократія – це також система врядування і судочинства в електронній формі. Це і позови до суду, і заяви до поліції», – зазначає Володимир Фльонц.

У квітні 2015 року ГО «Електронна демократія» вдалося отримати перше рішення суду в електронній формі. Його видав Печерський районний суд у місті Києві.

До цього ГО «Електронна демократія» йшла кілька місяців. У жовт-



ні 2014 року в прокуратуру Голосіївського району м. Києва подали заяву про злочин, пов'язаний з порушенням правил тиші в день виборів. Вона була подана у формі електронного документа з дотриманням усіх вимог, встановлених законом. Проте прокуратура проігнорувала заяву, тому бездіяльність прокуратури довелося оскаржувати через суд.

Лише в лютому 2015 року після кількох місяців відмови вдалося зареєструвати перший позов до суду, надісланий електронною поштою. Після реєстрації також необхідно було пояснити судді важливість винесення рішення у вигляді електронного документа.

«Ми довели, що електронне судочинство в Україні цілком можливе. Однак, на жаль, ми живемо не в Англії або США, а та система права, яка діє в Україні, не передбачає обов'язковості судових прецедентів. Тому наш приклад хоч і став прецедентом, не отримав належного законодавчого затвердження», – зауважує Володимир Фльонц.

## А як же вибори?

31 травня 2017 року відбулися вибори до Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України. З 56 кандидатів потрібно було обрати 15 осіб, які увійшли б до складу ради.

«Електронна демократія» розробила та безкоштовно передала систему голосування, а також разом з іншими громадськими організаціями виступила незалежним спостерігачем під час виборів до громадської ради. Саме вона надала НАБУ відкритий код, за яким відбувалося голосування. Завдяки цьому користувачі могли стежити за процесом голосування в режимі реального часу. Протокол голосування, що містить закодовані дані про дії кожного учасника, був доступний публічно впродовж усього часу волевиявлення. Після його завершення частина даних по кожному користувачу була розкодована, що дозволило всім кандидатам визначити та проаналізувати ста-

тистичні результати голосування ще до моменту їх офіційного оприлюднення.

«Ми спостерігали за процесом голосування. Якби хтось спробував штучно «накрутити» голоси за одного з кандидатів, усі відразу помітили б це», – згадує Володимир Фльонц.

У результаті відкритого голосування десятків тисяч людей до громадської ради ввійшли юристи й активісти з «Автомайдану», Transparency International Ukraine, «Антикорупційного штабу», «Стоп корупції»: Роман Маселко, Катерина Риженко, Роман Бочкала, Антон Марчук та інші.

В «Електронній демократії» відзначають, що протягом усього процесу голосування сайт НАБУ продовжував працювати: «Під час першого голосування ми не зафіксували жодних відмов чи збоїв, хоча на сайті одночасно могло знаходитися багато людей. Під час другого спостерігалися збої від телеком-операторів – не всім



надійшли смс. Але в ці питання ми не втручаємося. Люди голосують на сайті НАБУ, який контролюють технічний персонал й адміністратори цієї установи».

### Електронне чи все-таки паперове?

Події останніх 10 років показали, що в Україні не так важливо, як ми голосуємо, а як рахуємо. Найцікавіше на виборчих дільницях розпочинається після того, як проголосував останній виборець, і комісія починає рахувати бюлетені, стверджує Володимир Фльонц.

Він також нагадав, як відбувалися вибори до Парламенту в 2012 році. Тоді з держбюджету виділили майже 1 млрд грн на камери, які встановили на виборчих дільницях. Камери працювали лише з 8:00 до 20:00, тобто під час самого голосування. Вони не зафіксували значних порушень. Окрім того, на всіх дільницях були спостерігачі, які могли відреагувати на порушення законодавства. Але о 20:00 камери вимкнули, і почалося найважливіше – підрахунок голосів.

Фактично, Янукович викинув на вітер 1 млрд грн, оскільки ці камери не зафіксували найважливішого, стверджує Фльонц.

Тому замість звичайного голосування «Електронна демократія» пропонує ввести систему голосування з відкритим підрахунком голосів, який можна перевірити.

«Її ідея дуже проста. За цією системою може голосувати навіть бабуся, оскільки для самого процесу голосування не потрібен комп'ютер. На виборчій дільниці ви отримуєте бюлетень з прізвищами кандидатів. Він складається з двох частин – на одній прізвища, на іншій – клітинки для голосування і штрих-код. Прізвища на кожному бюлетені перемішані. Проголосувавши, ви розриваєте бюлетень на дві частини. Першу частину з прізвищами знищуєте, другу з відміткою сканує спеціальний комп'ютер. База даних з порядком кандидатів на кожному бюлетені зберігається зашифрованою аж до кінця голосування, тому ніхто не знає, як ви проголосували. Після завершення голосування комп'ютерна система спочатку публікує всі бюлетені з відмітками і тільки потім розшифровує базу з розташуванням кандидатів, після чого переходить до підрахунку голосів виборців у відкритому режимі. Тобто кожен виборець може самостійно

перевірити підрахунок голосів за відкритою базою. Це дозволить не лише уникнути крадіжок голосів, а й зробити виборчий процес максимально прозорим», – розкриває суть запропонованої виборчої системи засновник «Електронної демократії».

Ця система у світі існує лише в експериментальному режимі. В Україні її вперше використали для проведення виборів до студентського парламенту в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де вона показала свою ефективність.

### Що далі?

Перший в Україні Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» Верховна Рада ухвалила ще в 2003 році. З тих пір минуло понад 14 років.

«Коли ми починали, у нас було два варіанти: чекати, поки будуть внесені зміни до законів, або працювати з уже ухваленими документами. Ми вирішили діяти в обох напрямках. Зараз триває робота над новим законом про електронні документи. Цим займаються наші юристи. Ми ж беремо на себе технічний бік питання», – розповідає Володимир Фльонц.

Він також зазначає, що, хоча закон був ухвалений у 2003 році, усе ж дозволив реалізувати цілу низку амбітних проектів. Серед них – електронна заява та електронний позов до суду.

«Але цього недостатньо. Наша мета – запровадження в Україні системи електронного урядування, яка зараз реалізована в Естонії. Там кожен житель країни має свій особистий кабінет, завдяки якому він може оплачувати рахунки, записатись на прийом до лікаря і багато іншого. Якщо ж хтось отримує доступ до ваших даних – ви завжди будете проінформовані про це. Таку систему естонці вибудовували багато років. Ми ж тільки починаємо рухатися в цьому напрямку», – стверджує засновник «Електронної демократії».

## ОБ'ЄДНАНІ ОДНІЄЮ МРІЄЮ

Тільки для того, хто не заглиблюється в історію, може стати дивиною той факт, що українці та кримські татари мають давні партнерські зв'язки. Козаки і кримці не тільки успішно торгували, а й були військовими союзниками, і не рідко спільно боролися з північним ворогом.



**Катерина Стоколяс,**  
журналістка  
«Громадянського суспільства»

Сучасна історія кримськотатарського народу – це боротьба за повернення на Батьківщину. Під час сумнозвісної «русской весни» вони пережили страх, розпач і відчай, згадуючи, як 81 рік тому їх вже виганяла з власних домівок радянська влада. За три роки від початку анексії Криму близько 20 тисяч кримських татар залишили півострів. Кримські татари об'єднуються, щоб представляти інтереси переселенців, щоб захистити тих, кого переслідує російська окупаційна влада в Криму, щоб привернути увагу владних структур до проблем кримськотатарської громади, щоб відстоювати права свого народу в міжнародних судах, щоб просто відчувати підтримку одне одного і не здаватися.

### «КримSOS»

27 лютого 2014 року, першого дня російської окупації півострова волонтери створили сторінку в соціаліній мережі Фейсбук «КримSOS». У ті дні через неї зводилася і висвітлювалася оперативна, перевірена інформація про ситуацію в Криму. Тоді ніхто не думав, що за кілька років ця ініціатива перетвориться на потужну експертну організацію, що координує громадські рухи, проводить адвокації щодо повернення Криму, актуалізує питання півострова на міжнародному рівні, допомагає переселенцям. Організація має представництва у п'яти містах України і веде роботу в 17 областях.

«КримSOS» працює за двома основними напрямками. Перший – робота з переселенцями. Другий напрямок – це сам окупо-

ваний Крим і збереження кримськотатарської ідентичності. Цілий народ став ізгоєм у себе вдома і живе в страху. Москва продовжує переслідувати кримських татар – відбуваються незаконні арешти, обшуки, зникнення. Організація проводить моніторинг і аналіз порушень прав людини в Криму, оперативно поширює новини про Крим через інформаційний центр «QirimInfo», захищає і підтримує постраждалих від репресій, працює з громадянським суспільством (проукраїнським) на півострові. «Крим SOS» розробили інтерактивну карту порушень прав кримських татар, яку презентують на міжнародних майданчиках.

«Ми постійно працюємо в умовах негативної тематики. Окупація – складна тема. Емоційно важко, коли бачиш затримання в Криму, чуєш історії, як люди вимушені лишати свої домівки, і ти мусиш реагувати, допомагати. Але навколо стільки людей, які підтримують і надихають. І ти розумієш, що твоя робота важлива, що це все не вхолосту робиться. Якщо це допоможе в деокупації Криму, ми будемо продовжувати працювати», – наголошує співзасновник і координатор «КримSOS» Алім Алієв.

### «Таврійська гуманітарна платформа»

«Таврійська гуманітарна платформа» була створена в 2012 році і займалася питаннями внутрішньоукраїнської інтеграції Криму і Півдня. «Таврійська гуманітарна платформа» поставила за мету



пізнати і популяризувати історію Криму, відкрити і показати невідомі сторінки відносин кримських татар і українців. Координатор платформи історик Андрій Іванець зазначає, що старше покоління виховано на радянських стереотипах. Ті факти, які вони знають, деформовані і спотворені. А молоді просто не вистачає джерел інформації.

За ініціативою організації проводиться низка заходів.

Так, в січні 2017 відбулася презентація публіцистичної збірки «Наш Крим: неросійські історії українського півострова». У ній представлені окремі, найбільш яскраві, важливі питання, про які ми або мало знаємо, або які були найбільше спотворені. Одна з авторів книги, історик Гульнара Бекірова підкреслила, що матеріали збірки будуть хорошою допомогою вчителів у вивченні теми Криму в шкільній програмі, яка вже включена в курс історії України.

### ГО «Кримська родина»

ГО «Кримська родина» була заснована в 2014 році в Києві. Орга-

нізація постійно проводить заходи просвітницького характеру – відкриті уроки, літературні вечори, зустрічі з відомими людьми. Юні співаки і танцюристи беруть участь у всеукраїнських і міжнародних фестивалях. Як зазначає керівниця «Кримської родини» Аніфе Куртсеїтова, центр був створений саме для того, щоб діти мали змогу вивчати рідну мову, історію і культуру, щоб сім'ї відчували підтримку одне одного. Також вона повідомила, що турецькі друзі роблять в культурно-освітньому центрі ремонт, з новими меблями, технікою. І це буде подарунком для кримськотатарських дітей і для всіх учнів 165 школи. У вересні планується відкриття.

«Цього навчального року в нашому центрі навчатиметься вже 70 дітей. Так, групи збільшуються, але ми не радіємо. Чому? Це означає, що сім'ї продовжують виїжджати з Криму. Батьки попросили відкрити групу і для малечі, тому у нас буде експериментальний клас для дітей 4,5-6 років. Для них заняття проходять у ігровій формі. Нас кожного місяця кудись

запрошують. Ми виступатимемо на День Незалежності України. У жовтні колектив поїде на Чернігівщину з концертом, а навесні нас запросили до Туреччини на дитячий фестиваль. Ще дітям запропонували проводити зранку зарядку на дитячому кримськотатарському каналі «Ляле», – ділиться планами керівниця «Кримської родини».

Сприятливі збереженню зв'язків між тими, хто переїхав на материкову Україну, і тими, хто залишився на півострові; розвивати просвітницькі, інформаційні, культурні проекти, які допоможуть краще адаптуватися; робити все для подолання міфів і стереотипів у спільній історії – такі завдання стоять перед українським суспільством.

Реалізація цих завдань можлива саме через діяльність громадських організацій кримських татар. Такі різні за структурою і за змістом, кожна зі своєю власною історією, ці організації об'єднані однією метою – повернутися додому, в український Крим.

## ЛЕГШЕ ДЛЯ ЧЕСНИХ – СКЛАДНІШЕ ДЛЯ ХИТРИХ. Нові законодавчі поправки, які змінять роботу громадських організацій

За останні кілька років терміни реєстрації громадської організації зменшилися в 10 разів. Якщо колись для створення ГО потрібно було чекати рішення Мін'юсту протягом 30 днів, то зараз знадобиться всього три.



**Світлана Чернецька,**  
журналістка  
«Громадянського  
суспільства»

Не менше чотирьох разів відбувалися зміни на законодавчому рівні і в порядку реєстрації громадських організацій. І вони не останні.

Внесення поправок відповідно до нових реалій або з метою виправлення недоліків та потенційно слабких положень законодавства, які проявилися у ході його застосування, – нормальна світова практика. Адвокаційний менеджер з питань законодавства для громадських організацій проекту USAID «Громадяни в дії» Ольга Рябуха розповіла про те, які поправки вони підготували для вдосконалення державної реєстрації ГО і якими будуть наслідки запровадження цих змін.

Умовно поправки можна розділити на три групи. Перші стосуються правового статусу та умов набуття членства в громадській організації, другі – спрощують і полегшують процес реєстрації та внесення змін, а треті – стосуються статусу «всеукраїнської» організації, що має дуже велике значення.

### Менше вимог, більше прав

Громадські організації дуже часто втілюють у життя те, на що державі не вистачає часу, коштів і ресурсів. Тож спростити їхнє існування, принаймні в правовому полі, було б цілком логічним кроком з боку держави.

Перша пропонується зміна стосується впровадження модельного статуту. Це своєрідний стандартний документ з традиційною структурою, затверджений законодавством.

– Річ у тому, що молоді громадські організації зазвичай з подібною документацією на «Ви». Їм складно самостійно написати статут, навіть на основі зразків, а найняти юриста для цієї справи – дороге і проблематично для тих, хто має намір працювати лише на громадських засадах. Тож опція модельного статуту дуже важлива для українського громадського сектору. У разі ухвалення цих поправок активісти зможуть лише вказати, що вони керуються у своїй діяльності модельним статутом, і не мати зайвої паперово-бюрократичної роботи, – розповідає адвокаційний менеджер Ольга Рябуха.

Ця практика запозичена з бізнесу, де ви можете зареєструвати підприємство за спрощеною процедурою, використавши модельний статут.

Окрім цього, пропонується заборонити вимагати для реєстрації будь-яку додаткову документацію, окрім зазначеної в переліку в ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», тобто зробити цей перелік вичерпним. Адже практи-





ка доводить, що часто активісти зіштовхуються з необґрунтованими вимогами і відмовами в реєстрації, інколи пов'язаними наче з відсутністю потрібного пакета документів. При цьому «додаткові документи» – часто ініціатива конкретного працівника або структурного підрозділу і законодавчих вимог жодним чином не стосуються.

Інший важливий аспект – закріпити право ГО представляти своїх членів у суді. Адже ані Законом України «Про громадські об'єднання», ані жодним іншим законодавчим актом (зокрема, ст. 2 Господарського процесуального кодексу України, ст. 16 Цивільного кодексу України) громадським організаціям не надано повноважень на здійснення представництва в суді інтересів держави, територіальної громади чи громадян. Непрямо це право з інших законодавчих актів наче й впливає, але це дає свободу для аж занадто вільного трактування й обігрування фактів. Фактично, у такому випадку право на за-

хист інтересів у суді членами ГО залежить від людського фактору, від конкретних людей, які можуть дозволити або заборонити це, посиляючись на відсутність відповідного положення в законодавстві.

І врешті, чи не найсуттєвіша поправка, яка стосуватиметься кожного громадського об'єднання, причому неодноразово, – скасування адміністративного збору за внесення будь-яких реєстраційних змін. Наразі він становить 0,1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Можливо, це невелика сума, однак для нових організацій, які лише починають свою діяльність і працюють виключно на ентузіазмі, щоразу шукати кошти для чергових адміністративних внесків й оплат важко. Тож сподіваємося, що скасування цього збору не лише полегшить життя громадським об'єднанням, але й спонукатиме їх вчасно вносити необхідні зміни в державні реєстри, оскільки цей процес не обтяжуватиметься ще й додатковими фінансовими витратами.

## Нюанси членства в ГО: як уникнути зловживань

Низка поправок стосується впорядкування членства в громадських організаціях. На перший погляд, вони несуттєві і достатньо очевидні, але їх недотримання створює немало юридичних та моральних проблем.

Експерти пропонують закріпити в законодавстві вимогу до громадських організацій вести реєстр членів організації.

Ця зміна покликана усунути потенційні проблеми із законністю рішень, ухвалених на зборах, звітних конференціях тощо. Адже під час їх проведення важливий кворум і голосування реальних членів організації, а не «мертвих душ». Тож реєстр покаже ситуацію на цей момент – хто став членом організації, хто вибув, хто лише симпатик та волонтер і не має права голосу... Саме ним можна буде послуговуватися для перевірки чинності проголосованих рішень.



Покарань за відсутність такого реєстру не передбачено, тож тут надія на совість та відповідальність керівників громадських об'єднань.

З невеликих, але суттєвих новацій варто також загадати право на членство в ГО юридичних осіб та автоматичне членство в організації її співзасновників.

### Бути «всеукраїнськими»: «підводні рифи» гордого статусу

Врегулювання потребує і надання статусу «всеукраїнської» організації. Статус цей спокусливий і втримати його важливо з декількох причин. По-перше, він дає змогу претендувати на отримання допомоги та підтримки з державного бюджету. По-друге, звучить вагомніше, додає організації репутаційних бонусів, чим покращує її сприйняття ЗМІ, громадянами, потенційними донорами.

Однак існування більшості всеукраїнських громадських організацій сьогодні... на межі незаконності.

– Річ у тому, що материнська організація – це юридична особа, і кожен місцевий осередок оформляється як юридична особа також. У результаті ми отримує-

мо квазіутворення з незрозумілими юридичними відносинами. Адже осередки користуються материнським статутом і часто у своїх рішеннях і діяльності залежні від материнської організації. Водночас вони мають власні матеріальні фінансові активи, тобто незалежні в цьому аспекті. Така організація взаємодії з юридичної точки зору складна і на межі законності. Зрештою, вона породжує немало юридичних колізій, як наприклад, у випадку правонаступництва при ліквідації місцевого осередку – юридичної організації. Кому переходять тоді майно, кошти і відповідальність і на якій підставі? – розмірковує Ольга Рябуха.

### «Боротьба із сепаратизмом осередків»

Така законодавча колізія – сприятливе середовище для конфліктів між центральною організацією та її місцевими осередками. Останні створюються під брендом і з ресурсами центральної організації, але фактично є автономними і невідзвітними. Тож можуть траплятися ситуації, коли місцеві осередки «захоплюють» і починають вести діяльність, яка дискре-

дитує всю організацію. У таких випадках керівні органи зазвичай безсилі – вони не можуть ліквідувати окрему юридичну особу, яка діє під їх назвою.

Рішення є: замість юридичних осіб місцеві осередки мають стати «відокремленими підрозділами». Це вирішує всі правові дилеми на юридичні нестиківки. За такою моделлю функціонують банки та страхові компанії, тож вона цілком функціональна на практиці.

На внесення змін і перереєстрацію пропонують дати достатньо багато часу. Вищим органом управління всеукраїнської громадської організації може бути прийняте рішення про припинення своїх місцевих осередків як юридичних осіб до 1 січня 2019 року. Якщо змін не буде – організація втратить статус «всеукраїнської», а отже, і низку преференцій.

А для того, щоб більш переконливо мотивувати ГО внести зміни, за порушення встановленого законодавством порядку використання у найменуванні громадського об'єднання слова «всеукраїнське» та похідних від нього пропонується встановити накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Власне кажучи, адвокаційники проекту «Громадяни в дії» провели величезну роботу, яка допоможе зробити законодавство в аспекті реєстрації громадських об'єднань більш досконалим. У випадку ухвалення цих поправок усім ГО, які сумлінно і чесно провадять свою діяльність, стане легше працювати. Простіше буде робити перші кроки й ГО-початківцям. А тим, хто шукає шпарки для зловживань та маніпуляцій, стане складніше. Тож тепер лише залишається вболівати за те, щоб ця велика робота була втілена в життя голосами наших депутатів.



# №7372 ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Менше бюрократії – більше часу на реальні справи

Експерти проекту USAID «Громадяни в дії» розробили законопроект №7372 щодо змін до правил реєстрації та функціонування громадських організацій.



## Що передбачено законопроектом?



### РЕЄСТРАЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА 1 ДЕНЬ!

Наразі громадські організації зобов'язані зареєструвати протягом 3 робочих днів (з правом подовження термінів ще на 15 днів), законопроектом передбачено зменшення цих термінів до 1 дня.



### ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОТРИМАЮТЬ ПРАВО ЗАХИЩАТИ СУСПІЛЬНІ ІНТЕРЕСИ В СУДІ

Через прогалини у законодавстві громадські організації не можуть захистити суспільні інтереси в суді. Законопроект закріплює таку можливість в Законі «Про громадські об'єднання».



### МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАТИ ДЛЯ РЕЄСТРАЦІЇ МОДЕЛЬНИЙ СТАТУТ

Подібно як і для бізнесу, громадську організацію можна буде зареєструвати по спрощеній процедурі скориставшись модельним статутом. Це суттєво зменшить кількість відмов в реєстрації через помилки в статутах та потребу в консультаціях.



### ЧИНОВНИКАМ БУДЕ ЗАБОРОНЕНО ВИМАГАТИ ДОДАТКОВІ ДОКУМЕНТИ ПРИ РЕЄСТРАЦІЇ ЧИ ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЇ

Список документів, які потрібно подати для реєстрації чи внесення змін в статут стане закритим. Місцеві чиновники більше не зможуть вимагати в громадських організацій інші документи, крім тих, що прямо передбачені законодавством.



### СТРУКТУРА ВІДОКРЕМЛЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СТАНЕ ТАКОЮ Ж ЯК І ДЛЯ ІНШИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Структура відокремлених підрозділів стане такою ж як і для інших юридичних осіб. Це захистить громадські організації від рейдерського захоплення їх регіональних осередків та дискредитації організації.

Підтримай нові правила реєстрації та діяльності громадських організацій!

# ЯК ПРОЕКТ USAID «ГРОМАДЯНИ В ДІЇ» МОЖЕ ДОПОМОГТИ ВАШОМУ МІСТУ?



## ▶ ТИПОВІ ПОЛОЖЕННЯ, ЩО ПОКРАЩУЮТЬ РОБОТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ:



Статут територіальної  
громади



Регламенти міської  
ради та виконкому



Наглядові ради  
комунальних підприємств



Положення про постійні  
комісії міської ради



Положення про  
помічників-консультантів  
депутатів



Порядок звітування  
міського голови та  
депутатів



Порядок інформування про  
діяльність комунальних  
підприємств

## ▶ ТИПОВІ ПОЛОЖЕННЯ ПО ІНСТРУМЕНТАМ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО УПРАВЛІННЯ МІСТОМ:



Громадський бюджет



Місцеві ініціативи



Громадські слухання



Електронні петиції



Консультації з громадськістю



Загальні збори громадян



Громадська експертиза

## ▶ ВЖЕ СКОРИСТАЛИСЯ:



Київ



Львів



Ужгород



Чернівці



Рівне



Миколаїв



Івано-Франківськ



Хмельницький



ТИПОВІ ПОЛОЖЕННЯ МОЖНА ЗАВАНТАЖИТИ НА ПОРТАЛІ  
«ДОВІДНИК ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІСТА» - [DOVIDNYK.ORG.UA](http://DOVIDNYK.ORG.UA)



МІСЦЕВА ДЕМОКРАТІЯ –  
ШЛЯХ ДО СИЛЬНОЇ І ЗАМОЖНОЇ ГРОМАДИ!